

svojega novega stališča, in to oblastvo njemu, poziváje se na prisego, katero je storil že ob nastopu poprejšnje službe, dá novo potrdbo, ustrezajočo izpremenjenim razmeram.

Obrazec te potrdbe naj ustanovi politična deželna oblast.

§. 23. Če pri poljaku, ki je že v prisego vzet, nastopi kaj tacega, kar bi mu po §. 20 bilo prisego branilo, tedaj naj, ako čuvaj ni izgubil službe vsled sodniške razsodbe po kazenskem zakonu, politično okrajno oblastvo prisodi, da se mu utegne odobrilo v službi razreči (§. 19) in odvzeti potrdba, omenjena v §. 22.

§. 24. V službi odobrenega in v prisego vzetega čuvaja veže dolžnost, kedar opravlja svoje delo, nositi službeno znamenje, ki ga naj politično okrajno oblastvo določi ter primerno razglasi.

On ima tudi pravico, v službi nositi kratko sabljo, katere vendar ne sme rabiti, razen kedar je v taki sili, da je upravičen, samega sebe braniti.

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovinske stvari.

Odkodi ima Kranjska dežela svoje ime?

„Novice“ so unidan priobčile pod tem naslovom Poženčanova kratko zgodovinsko drobtinico, katera po mojih mislih ni temeljita. Poženčan namreč izpeljuje besedo „Krajsko“ od „kraj“, in misli, da je dežela dobila svoje ime od tod, ker je bila v pet „krajev“ razdeljena.

Da bi se dežela za to imenovala „Krajna“, ker je v več „krajev“ razdeljena, to se mi ne zdi dosti verjetno, in ne logično sklepano; kajti le temu, kar je združeno v eno celoto, dajemo eno splošno ime, ne pa temu, kar je razdeljeno v razna dela, ki med sabo nimajo nobene zveze. Če je bila Kranjska dežela raztrgana na pet kosov, potem je naravno, da se je vsak kos s posebnim imenom imenoval, kar se je tudi zgodilo, kar Poženčan sam priznava, ker imena posameznih delov našteva (Karnia, Japidija, Liburnija, Panonija in Norika). Poženčan si sam sebi nasprotuje, ker pravi, da je „Karnia“ po naše „Krajna“ (kar pa ni res); ker po tem takem se je le ta del „Krajna“ imenoval, ki je obsegal „Karnijo“; ne vem, kako pride do tega, da potem ob enem pravi, da se je vsa dežela imenovala „Krajna“, ko je ravno prej rekel, da je „Krajna“ toliko ko „Karnija“, o kateri pravi, da je obsegala le Furlanijo in Goriško.

Iz tega je razvidno, da stoji Poženčanova trditev na slabih nogah. Nasprotno je več ko verjetno, da Kranjska dežela tačas, ko je bila razdeljena na toliko kosov, ni imela skupnega imena.

Veliko lažje se izpeljuje beseda „Krajna“ iz „krajina“, to je, mejna dežela, kakor imenujemo tudi granico — vojaško „krajino“ (Militärgrenze), in brez dvombe je dobila dežela to ime ob času, ko je bila združena v eno deželo. Ko so Nemci podjarmili naše kraje, naredili so iz njih iz začetka eno samo deželo, in jo imenovali „windische Mark“. Ta „windische Mark“ je obsegala Koroško, Kranjsko, Goriško, južno Štajersko in precejšen kos Hrvaškega.

Ko so prišli naši očaki v sedanje kraje, niso imeli posebnega imena, se mi zdi, vedeli so le, da so Slavjani, in to so izrekli „Sloveni, Slovenci“, „Slovenci“ ni naše specifično ime, ampak pomeni le „Slovani“. Dokaz temu je to, da se tudi Slovaki imenujejo „Slovenec“, in iz tega moramo sklepati, da so nekateri Slovani (med njimi sedanji Slovenci in Slovaki) izrekli

besedo „Slovan“ kakor „Slovenec“, in to že tačas, ko še niso bili tako ostro v plemena razločeni. Mi ne moremo trditi, da so Slovaki nam v najbližjem rodu, in da so se od našega plemena le odtrgali, zato, ker se imenujejo „Slovenec“; nasprotno so Čehom veliko bliže, ko nam, toraj ne morejo imeti svojega imena od nas, in mi ne od njih, ampak „Slovenec“ je prvotno ime, ki se je, kar je tudi Vodnik v svojih „Novicah“ trdil, rodilo še tačas, ko so bili Slovani še združeni, in ko so se začeli v nasprotji s tujimi narodi „Slovane, Slavjane, Slovence“ imenovati, to je, govoreče.

Ko se je toraj tisti del Slovencev, to je Slovanov, iz katerega mi izvira, v naših krajih naselil, ni imel za se še posebnega imena. Pač pa je imela ime dežela, v kateri se je naselil, imenovali so jo namreč že predniki Slovencev, najbrž že Kelti (prvotni prebivalci) in po njih Rimljani — „Carnia, Carniola, Carintia.“ Korenika „car, kar“ pomeni goro, skalo, carnia, carintia, carniolia“ so toraj tri oblike za gorato deželo, in to ime je prvotno za dežele, ki so naša domovina, in sicer so Slovenci to ime že našli, ko so v naše kraje prišli, kakor se mi zelo verjetno zdi; zatoraj se nikakor ne morem skladati s Poženčanom, ki misli, da so Latincevalci pokvarili izraz „Krajna“ v „Carniola“; nasprotno mislim, da je ime „Krajna“ veliko mlajša od „Carnia, Carniola, Carintia“. Jaz mislim tako: Ko so Slovani prišli v te kraje, začeli so se imenovati po deželi, in ker je bila dežela Carnia ali Carintia, Carniola, začeli so se imenovati „Koroše, Korošce“; najstarejši Ruski zgodovinar nas imenuje „Horužane“, to je, Koružane, Korošce.

Beseda „Gorotan“ ni nič drugega, ko prestava besede „Carintia, Carnia, Carniola“, to je, gorata dežela.

Verjetno se mi toraj zdi, da so se mnogi Slovenci iz začetka imenovali Korošce, Korošane, kakor se imenuje še zdaj en del našega plemena. A svoj jezik so vedno imenovali „slovensk“, posebno tisti, ki so stanovali ob nemški meji.

Ko so pozneje Nemci našo domovino podjarmili, naredili so iz začetka iz nje eno celoto, ter nazivali jo „windische Mark“. „Mark“ pomeni pa „krajino“. Verjetno je, da so Slovenci v tem času začeli imenovati se „Krajince“, to je, „Märker“ in svojo domovino „Krajino“, to je „Mark“. „Krajina“, „Krajinci“ (Krajna, Krajnci) je bilo zdaj novo ime za Slovence (windische Mark je obsegala vso sedanjo Slovenijo in še več) in se jelo počasi vdomačiti. Ko se je pozneje o „windische Mark“ ali „krajina“ (Krajna) razdelila, bilo je to ime že tako vdomačeno, da so dali južnemu delu ime „Krain“. Severni del pa je dobil svoje prvotno ime nazaj „Carintia“, „Kärnten“, „Koroško“; ta del Slovencev je zdaj zopet popustil ima „Krajince, Krajnce“ in se imenoval zopet „Korošca“, to tem bolj, da se je razločil od „Krajince“ (Krajnce), kajti zdaj nista bila več v eni deželi.

Sedajna južna Štajerska nikdar ni spadala v Carniolio ali Carintio; tamošnji Slovani so se najbrže vedno le „Slovenec“ imenovali; ko so bili združeni v „windische Mark“, so se najbrže tudi klicali „Krajince“ (Krajnce); a ker ta zveza ni dolgo trpela, so tudi na ime pozabili, ki je slednjič le sedajnim Krajncem ostalo, ker tukaj je ostalo to oficijalno ime dežele. Južni Štajerci so se toraj imenovali Slovence, in pozneje so se privadili imena „Štajerci“, da so se razločevali od Krajncev, Korošcev in Hrvatov, ki so bili tudi „Slovenci“, torej se s tem nazivkom niso mogli od njih razločevati.

(Konec prihodnjič.)

neposrednje stoji, kar se tiče izročnega področja (h krajnemu oblastvu, k deželni oblasti).

Pritožba se ustno ali pismeno zglaš županu v 8 dneh od tistega dneva, katerega se je bila izpodbijana razsodba naznanila ali vročila.

Na dve soglasni razsodbi ni potem dalje nobene pritožbe.

Če kazensko postopanje v prvi stopinji pristoji političnemu okrajnemu oblastvu, tedaj o pritožbah k višjemu sodniku veljajo splošna, semkaj mereča določila.

§. 43. Globe gredó v ubožni zaklad tiste občine, v kateri se je pripetila poljska okvarba.

Ako bi se globa ne dala izterjati, naj se izpremeni v zapor ali v délovne dni za občno-koristne namene.

Za do pet goldinarjev globe se utegne prisoditi do 24 ur zavora, a nikdar ne izpod 6 ur. Dnina, kakoršna je v tistem kraju navadna, naj se šteje za jeden dan dela.

§. 44. Preiskovanje in kazni poljskim okvarbam mine, če se na okvarnika nikakoršno preiskovanje ni začelo v treh mesecih od tistega dneva, katerega se je zgodila poljska okvarba.

S civilno pravdo se more iskati povračilo za tako poljsko okvarbo, katera zaradi zastarélости ni prišla v preiskavo.

V. *Kdaj moč izgubé starejši ukazi ter se začne ta zakon izvrševati.*

§. 45. Tisti dan, katerega ta postava dobode moč, izgubé veljavo vsi dozdanji ukazi, kar se jih tiče poljske obrambe, kolikor so ti ukazi po pričujoči postavi prenamerjeni, in posebno ukaz ministerstev za notranje stvari in za pravosodje od 30. januarija 1860 (drž. zak. štev. 28).

Sadjerejem na znanje!

Podpisani daje na znanje, da se pri njem dobiva raznovrstno sadno drevje: jablane, hruške, češnje itd., požlahnene z najzlahnejšimi cepiči po 5 do 7 let stare. Tudi ima divjega kostanja in murb veliko število na prodaj. Cena mu je majhna. Kmetje! sezite po njih; v zemlji je še veliko zakladov.

V Medvodah 30. marca.

Jožef Jarc, po domače: Martan.

Zgodovinske stvari.

Odkodi ima Kranjska dežela svoje ime?

(Dalje.)

Le dvoje je mogoče: 1. ali se imenuje dežela po zgoraj omenjeni izpeljavi od „slovenske Krajine“ (windische Mark), ali pa 2. se je beseda „Carniolia“ v jeziku našega naroda sprevrgla v „Kranjo“, „Krajno“ (ravno narobe, kakor Poženčan trdi).

Ako je prvo resnično, namreč, da je beseda „Krajna“ nastala po „slovenski Krajini“, katera je obsegala vse slovenske dežele in zapadni del sedanje Hrvaške, potem smo vsi Slovenci — „Krajnci“, ker smo bili vsi v tej „slovenski Krajini“ (windische Mark).

Ako pa je nastalo ime „Krajna“ od „Carniolie“ ali „Carnie“, potem vsaj med Kranjci, Korošci in Goričani ni pravega razločka v imenu; zakaj omenili smo že, da imajo vse tri besede „Carintia“, „Carniolia“, „Carnia“ eno in isto koreniko, vse tri dežele pomenijo v slovenskem jeziku gorato deželo, „Gorotan“. Zatoraj se „Korošci“ ravno tako lahko „Krajnce“ imenujejo, kakor se narobe Krajnci lahko Korošce ali pa Gorotance imenujejo, in Goričani ravno tako, ker oni so Karnci (Carnia) in

nemški Korošci se imenujejo „Karner“. Če je toraj „Kran“ nastalo iz „Karn“, in če po pravici trdimo, da „Korošec“ ravno tisto koreniko „car, kar, kor“ v sebi ima, potem pač lahko trdimo, da „Koroško“, „Krajsko“, „Karnsko“ (Goriško) so tri oblike enega in istega pomena, kakor so bile poprej „Carniolia“, „Carnia“, „Carantia“. Če torej po tej izpeljavi Slovence imenujemo „Kranjce“, se ravno tako malo motimo, kakor, če bi jih imenovali „Korošce“. Najbolje jo zadenemo, če imenujemo Kranjsko, Koroško in Goriško skupaj — Gorotan, to je slovenski prevod za vse tri izraze „Carnia“, „Carniolia“, „Carintia“, kateri so najbrž keltske korenike v latinski obliki. Ali in koliko slovenskega Štajerja je spadalo kedaj k „Gorotanu“, o tem se ne more nič gotovega reči, toda večidel vzhodnih Slovencev ni pripadal nobeni gorotanski deželi (Carnia, Carniolia, Carintia). Toraj se na Štajerce ime Karnca (Kranjca, Korošca) ne razteguje, in po tej izpeljavi ne bi mogli Štajercev Kranjce imenovati.

Ako pa izpeljujemo besedo „Krajna“, „Krajnec“ od „krajina“, „krajnec“, to je od tistega časa, ko so bili vsi Slovenci združeni v „windische Mark“, tedaj spadajo tudi Štajerci semkaj in še severno-zapadni kos Hrvaškega, v katerem se še dandanašnji jezik govori, ki je bolj podoben karinskemu (gorotanskemu, Kranjskemu = slovenskemu), nego srbo-hrvaškemu. Pri tej priliki ne morem zamolčati trditve, ki jo srbski učenjaki vedno ponavljajo, da je „Hrvaška“ le političen in geografičen pojem, da pa Hrvaškega naroda ni in tudi ne Hrvaškega jezika; do Varaždina in Zagreba so vzhodni Slovenci, najbližji bratje naših Štajercev, vzhodni in južni Hrvatje pa so srbskega plemena; — da so katoličani, za to še niso drug narod, ko pravoslavni bratje. Jezikovni ostanki iz srednjega stoletja nam dokazujejo, da se je tačas v Zagrebu jezik govoril, ki je bolj slovenski, nego srbski. Tudi Hrvatje nimajo lastnih narodnih pesmi, ampak smatrajo srbske tudi za svoje; mi Slovenci pa imamo dosti lepih, originalnih narodnih pesmi. Iz tega sledi, da mi kot slovansko pleme neposredno mejašimo na Srbe, in da je na slovenskem jugu le troje plemen, namreč Bulgari, Srbi in mi, ki se sedaj imenujemo Slovenci.

Ceravno nekoliko v jeziku različni, vendar Gorotanci (Korošci, Kranjci, Goričani) ne morejo dvomiti, da so s slovenskimi Štajerci in severo-zapadnimi Hrvati enega plemena, katero pleme je bilo nekedaj združeno v eno celoto „windische Mark“ (slovenska krajina). Napačna in abotna je misel, da naše pleme samo do Sotle sega; vsak se lahko prepriča, če prestopi Štajarsko mejo in pride na Hrvaško, da tega na jeziku, na šegah naroda zapazil ne bo, da je toraj meja le politična. Ne dá se tajiti, da se srbsčina vedno bolj širi in slovenščino nazaj odriva, nekaj po svoji lastni lahkoti in gladkoti, nekaj vsled oficijelne protekcije, ker se rabi v obče v šolah in uradih, slovenska literatura pa se kolikor mogoče zanemarja. S tem Srbom, ali tako imenovanim Hrvatom (kolikor niso posrbeni Slovenci) za sedaj nočem nič očitati, jaz stvar le konstatujem (saj bi tudi za nas Gorotance, t. j. zapadne Slovence, ne bila nobena nesreča, ako bi se s Srbi v en narod zlili).

Pri tem razmišljanju se nam nehoté vrine vprašanje, katero je prav za prav naše ime kot slovansko pleme? Mi se imenujemo „Slovenci“. Trdim pa vnovič, da je to le splošno ime za „Slovana“, „Slavjana“, katerih izrazov naš narod ne pozna. Kar je česki „Slován“, ruski „Slavjan“, „Slavjanin“, to pomeni naš „Slovenec“. Slovaki se imenujejo „Slovenci“, Dalmatinci govoré o svojem „slovinskem“ jeziku, kar dosti jasno dokazuje, da „slovenski“ je le „slovanski“. „Staroslovanski“ jezik je po enih oče, po drugih brat sedanjih

slovenskih jezikov, razumeli pa so ga tačas vsi Slovenci (Slovani), iz česar sledi, da so se Slovenci v jeziku tačas malo razlikovali, in da mi niti tistega jezika, niti „slovenskega“ imena ne moremo samo za se reklamirati. Povsodi, kjer so prišli Slovenci s tujimi narodi v dotiko, imenovali so se „Slovenec, Slovane, Slovinci“, tako na Koroškem, Štajarskem, v Dalmaciji, Slovakiji; v nasprotju s slovanskimi plemeni pa so si pridevali druga plemenska imena. Tako Srbi našega plemena niso nikdar „slovenskega“ imenovali, nasprotno katoliški Srbi (Hrvatje) še danes imenujejo vsakega od našega plemena — Kranjca; saj „Slovinci“ so sami tudi, toraj nas kot specifičnega plemena ne morejo tako imenovati (ne govorim tu od najnovejšega časa, kjer so izobraženi Hrvatje po nas navadili se pisati o nas kot o „Slovincih“, kar je pa čisto napačno).

Če prašamo po specifičnem imenu našega plemena, moramo si odgovoriti, da ga nimamo. Zapadni del našega plemena je sprejel ime po deželi, v kateri se je naselil, in imenoval se „Korošec, Karneč“ (Kranjec?); vzhodni del pa se je vedno klical „Slovenca“, to je, Slavjana. Le ako beseda „Krajna“ ne izhaja iz „Carnia, Carniolia“, ampak iz poznejše „slovenske krajine“ (windische Mark), kar je tudi mogoče, kakor smo zgoraj razložili, potem se sme reči, da je bilo celó naše pleme enkrat, kakor politično, tako tudi po imenu združeno, in imenovali so se vsi Slovenci — „Krajnce“, to je, Krajince. Ker sedanji Kranjci svoj jezik tudi nasproti Štajarcu in Korošču „Kranjskega“ imenujejo, moramo sklepati, da so se kedaj vsi Slovenci „Krajnce“ imenovali, drugače bi bila to logična nesmisel, ki se nikjer ne najde, kakor bi na pr. Bavarec nasproti Tirolcu o svojem „Bavarskem“ jeziku govoril; tudi iz tega, da prosti Hrvat (recte katoliški Srb) smatra vsakega Slovenca za Kranjca, moramo sklepati, da so nas jugoslovanski bratje od nekdanj Kranjce imenovali, iz česar bi se dalo zopet sklepati, da smo se sami kedaj vsi Kranjce imenovali, in to je moglo biti le tačas, ko smo bili združeni v „windische Mark“ v slovensko „Krajino“.

Ne štejem se za zmožnega, rešiti to vprašanje določno, a opozoril bi rad slovenske zgodovinarje, naj to resno preiščejo, odkodi ima Kranjska dežela svoje ime, ker je velike važnosti. Ako se namreč obistini, da od nekdanje „slovenske krajine“, potem imamo mi kot slovensko pleme specifično ime, namreč „Krajinci, Kranjci“, in tega do zdaj nimamo, kajti da „Slovenec“ pomeni le „Slovana“, o tem nobene dvombe ni. Ime „Krajincev“ pa zaslužimo toliko bolj, ker smo na krajini Slavjanstva, na meji med slovanskim, germanskim in romanskim elementom. (Kon. prih.)

Slovstvene stvari.

„Skutnik = skupnik.“

Spisal J. Navratil.

Po prijateljski ljubavi sem dobil to pismice:

„V 35. listu (lanskih) „Novic“ trdi g. N-1, da pravijo v Semiču „sküpnik“ (filius adoptivus*); pa ni prav slišal, zakaj pravijo res „skütnik“ in ga na tanko ločijo od rejenca . . . Pravijo: „Néso ga vzeli ze (za) „rejenca“, nok (nego) ze „skütnika“. Da je tako istina, sme mi verjeti, ker sem sam Semičar. Tudi v Črnomlju (kjer ne spreminjajo u v ü) slišal sem govoriti „skutnik“. — M. P.

Na to odgovorjam: Da sem l. 1853 prav slišal, pričajo istega leta „Novice“ na str. 286 pa 323. Lani

*) Dopisnikov dodatek.

Pis.

— po 21 letih — pripetil se mi je samo siten „lapsus mentis“, da si nisem za take reči baš „késne glave“. ¹⁾ Ali kar je, to je. Zato lepa hvala gospodu M. P., ker mi je dal priliko, da pošteno in očitno popravim krivico, ki sem jo storil očitno, a ponevedoma skutnikovemu zagovorniku, pa i sebi. —

Moje besede v 35. l. (na 277. str.) lanskih „Novic“ naj se tedaj razumévajo tako: Ko sta se leta 1853 dva domorodca javno pričkala zaradi „skutnika“ in zaradi „skupnika“, ter nasprotnik očital nasprotniku nepazljivost in nenatančnost pri nabiranju slovenskih beséd, — dognal sem ondaj jaz, da pravijo Beli Kranjci . . . nekod „skupnik“, . . . nekod pa „skutnik“ („skütnik“ posebno Semičarji) za isti pomén, ki ga je bil prvi razglasil že leta 1850 g. Lepstanski po „Novicah“ (gl. str. 3; prim. „Nov.“ 1850 str. 16 pa 1853 str. 191).

Popravljen je zdaj moja nedolžna zmot; lahko bi se tedaj besedovanje končalo. — Ker je pa, kakor se kaže, „skutnik“ ali „skupnik“ za slovansko pravo imenitna posebnost, kakoršnih se nahaja med Slovenci jako malo, zato naj povem še nekoliko novega, kar sem izvédel pozneje o tej domači posebnosti po verjetnem poroku ²⁾ in iz različnih knjig.

Brat Anton, ki je lani in letos o vsaki priliki nalašč popraševal po „skutnikih“, „skütnikih“ in „skupnikih“ med Belimi Kranjci, piše mi iz Metlike tako:

„Kakor sem se sam prepričal, govori do malega vse v Semču in po njegovi okolici „skütnik“ (kajti nekateri pravijo tudi „skutnik“), — od Lokvice sem ³⁾ pa povsod „skupnik“. Morem ti poslužiti tudi z imeni.“

„Taki (zakonski) stariši, ki nimajo svojih otrok, vzamejo si pa večjidel odraslega „fanta“ (dečaka) po volji móževi, a deklé po volji žénini k sebi, zato da se v zameta, in jima potém predajo ⁴⁾ svoje premoženje. Deklè je večjidel v rodu ženi, in pride včasih majhen k hiši, „fant“ je pa praviloma že velik.“ —

„Ljudje dajejo pri nas skupnikom navadno vse zemljišče z dolgom vred, delajo in živé ž njimi „skupno“; za slučaj delitve, t. j. ako ne bi mogli več skup živeti, izgovoré si kos ali več kosov zemljišča („grunta“) — ali pa vsake vrsti žitka ⁵⁾ itd.; tako na pr. mi je pripovedal neki kmet iz vasi Č. (blizu Metlike), da je predal „skupnikom“ t. j. skupniku pa skupnici vse zemljišče z vsem dolgom vred ter jima dovolil, da se smeta na to zemljišče i prepisati dati. On (kmet) in žena njegova jima pomagata delati in živita ž njima skup.“

„Ako pa ne bi mogla ali hotela na dalje „skupno“ živeti, izgovorila sta si [kmet pa žena] na leto po tri kopljenike (mérnike) vsake vrsti žitka in še več drugega živeža, tudi potrebne soli.“ —

„Kakor vidiš, taka pisma delajo stariši tudi z lastnimi otroki, — ni tedaj razločka.“

(Dalje prihodnjič.)

¹⁾ Póstaren kmet se je izgovarjal v Ljubljani pred sodnikom, da se ne more vsega hitro in na tanko spomniti, zato ker je „késne glave“ (tardi ingenii — rekel bi menda Latinec). Pis.

²⁾ Staroslovenski „vérojetnъ“ (fide dignus, glaubwürdig) iz „véra, jeti“, iz tega zdaj „verjeti“ (po etimologični pisavi), a „vrjeti“ po sluhu; — „porok“ tu = Gewährsmann. Pis.

³⁾ t. j. proti Metliki in dalje po Metliški okolici. Pis.

⁴⁾ Mnogi Beli Kr. ločijo še dobro „predati“ (übergeben) od „prodati“ (verkaufen). Pis.

⁵⁾ „Žitek“ = Getreide; a „žito“ ondod = Hirse (proso). Pis.

ko se je zopet posušil, saje itd. — vse to in tako naj bi se na kmete nazaj spravljalo.

Nič teh tvarin naj se ne porablja blizo mest, kamor se more spravljati tudi drug mestni gnoj, temveč daleč po deželi bi se morale take reči razvažati in rabiti se posebno po taci poljih in njivah, kamor je sicer težko gnoj spravljati. Saj te reči se morejo lahko spravljati, kamor si bodi, in imajo v sebi prav veliko živežnosti ali tečnosti. Pred drugim moram na to poudariti, da vsak kmet naj si gleda toliko kosti nazaj dobivati, kolikor jih z živino prodá. Kaj pa bomo k temu rekli, ako so pri nas še kraji in soseske, v katerih se moka iz kosti toliko kakor nič ne rabi? Na tujem radi plačujejo po 5 gld. cent koščene moke, ker vedó, da z bogatejšo žetvijo se ta zdajek več kot povrne. Pri nas pa se celó še nameri, da se kosti na tuje prodajajo. Kdo bi se ne hudoval, ko vidi tako gospodarstvo? Pa res! Ako človek vidi strašno nevredjene gnojne kupe z nezmerno steljo in k temu še prodajanje kosti na tuje, in ako vé, da 12 liber kosti ima v sebi več fosforove kisline kot 1000 liber stelje, bi ne bilo čudo, ako bi zaklical: o ti neumni kmet!

§. 28. Tretji nadomestek.

Povzél bom več reči skupaj.

1. Stelja s košenin.

2. Planinski gnoj. Po nekaterih krajih na Tirolskem v planinskih hlevih zmrznjeni gnoj po zimi vozijo v doline in ga tam po polji raztrosijo. Ta gnoj v resnici gnojí in je neki nadomestek za to, kar se z žetvijo odpelje. Toda tako delati se pravi pa tudi ob enem planino guliti in ropati, je torej nespamet in kmetijstvo-skaza. Poskusi tako delati s svojim hišnim vrtom, kakor delaš s planino, in kmali boš spoznal, kakošna butoglavost da je to.

Povej mi, če bi iz odpeljanega gnoja ne zrastle na planini ravno toliko piče (klaje), kolikor spodej v dolini? In ali ni pri dobrem gospodarstvu vse eno, kjer koli se krava napase, mleko daje, ali kjer se koli redí?

3. Seno s planinskih košenin po mnogih krajih ne daje le samo veliko klaje, ampak ravno tako znatno pomoč za boljše gnojenje dolinskih polj. Ako kmetovalec tudi planinske senožeti gnojí ali namaka z nape-ljevanjem vode, da jim je vedno enak pridelek zavarovan, potem ima v njih v resnici velik zaklad. Kako pa je, ako planinskih košenin ne more gnojiti in tudi ne namakati? Po vsaki ceni gotovo veliko slabeje. Planinske košenine morajo polagoma pešati v pridelku sena, kakor vsako polje, kateremu se vedno jemlje, pa nikoli nič ne dá. En del tvojega posestva tedaj takó neprenehoma slabí. Prašanje je tedaj, ali se s planinskim gnojem in steljo v dolini obdarovani delež toliko in pa stanovitno zboljšuje, kolikor košenine na planinah slabše prihajajo? Po vsaki ceni se mora odgovoriti, da ne, ako ni gospodarjenje z gnojem v pravem redu. En velik del rodovitne tvarine, ki se s planine spravlja, se zgubi za vselej pri gnojnem kupu. Pa tudi če se z gnojem pametno dela, se to, kar se iz dolinskih polj po košnji ali žetvi izpeljuje, nadomestuje le z ropanjem planinskih košenin. To pa ni prav, ker nadomestiti bi se moralo s kakim zunanjim pomočkom, ne pa s tem, da v en zaklad svojega zemljiščinega premoženja sežeš in ga zmanjšuješ. Poslednjič je še to, da korist, katero poljem v dolini storiš z gnojem s planin, ne bo nikoli toliko, kolikoršna je škoda, katero si napravljaš z vednim ropanjem planin. Pravo gospodarstvo zahteva, da vsa zemljišča naj se ohranijo najbolj rodovitna, kar le je moč.

(Dal. prih.)

Šolske stvari.

Podporno društvo za gimnazijalce.

Mnogotere težke uíme, ki že nekaj let na našo Dolensko bijejo in to nekdaž blagreno pokrajino čez dalje v večo revščino tlačijo, pritiskajo zeló občutljivo tudi na našo Novomeško gimnazijo. Ne samo da se vsled slabih letin število učencev na tem za Dolensko najvažnišem obrazilnem zavodu od leta do leta stalno zmanjšuje — revščina tlači tudi večino sedanjih učencev, ter jim ovira napredek in mnogokrat izdatno znanstveno delavnost počisto zadušuje.

Z ozirom na te tužne prizore ustanovil se je v Novomestu začasni odbor (Comité) — obstoječ iz zastopnikov mestjanov, uradnikov, učiteljev in duhovščine — s tem namenom, da osuje podporno društvo za gimnazijalce.

Po pravilih (uradno potrjenih, ddo. 29. januarija 1875, št. 886) ima podporno društvo skrbeti, da se revnim in pa vrednim učencem pripomaga za učne pomočke (knjige i. dr.), za učnino, stanovino, hrano, obleko i. dr.

Stroški dobrodelnega ustanova naj bi se reševali:

- a) z obrestimi obstoječe (od leta 1858) podporne zaloge — 2300 gold.;
- b) z dobrohotnimi darili;
- c) z letnimi doneski stalnih udov — najmanj 2 gld.

Za oskrbljevanje in porabo premoženja ima skrbeti stalni odbor, v katerem je vsakratni direktor gimnazijski, in pa šest udov, voljenih v občnem zborovanju.

Kakor vesoljno in najdljivo pa je živahno sočutje Novomeškega občinstva za novo ustanovljeno podporno društvo, in kakor so ugodni plodi pričetega nabiranja: vendar more ta zlasti za Dolensko tako važna ustanova po tem še le doseči svoj blagi namen, ako se združijo in pripomorejo prijatelji mladeži iz cele naše lepe domovine, ter položé darek na altar ljudoljubnosti. Njihovi darovi gotovo ne bodo brez vspeha ostali; kajti kdor podpira učečo se mladino, on pripomaga domovini na blagor, in skrbi za bodočnost naroda.

Naklonjen omenjenih razlogov, obrača se podpisani odbor s trdnim upom na mnogo izkušeno darežljivost naše mile očetnjave, ter prosi mnogobrojne in izdatne pomoči in podpore.

Vsi vpisi in doneski naj se blagovolijo izročiti c. k. gimnazijalni direkciji v Novomestu.

Z odličnim spoštovanjem

Začasni odbor.

Zgodovinske stvari.

Odkodi ima Kranjska dežela svoje ime?

(Konec.)

Politika nam je bila vedno nemila: Razdrobila je „slovensko krajino“; en kos je pripadel Hrvaški, drugi Ogerski; in kar je ostalo, raztrgali so čisto po nepotrebnem v razne deželice: Koroško, Kranjsko, Štajarsko, Goriško, Istro. Naš cesar se sicer še imenuje „Herr der windischen Mark“, a žalibog „slovenske krajine“ ni več! In ako bi še bila, lahko bi bila Avstriji močna podpora, močen steber nasproti vedno bolj širečemu se prusomanstvu, ki Avstriji jamo koplje. Ne samo v našem, ampak tudi v interesu države in dinastije bi bilo, ko bi se „slovenska Krajina“ zopet oživila.

Naši rodoljubi, kateri hrepené po „zedinjeni Sloveniji“ in vedno tožijo, da nimajo nobenih zgodovinskih

pomočkov, na katere oprti bi zamogli terjati to željo, — naj bi se spomnili, da je zedinjena Slovenija že obstala kot „slovenska krajina“, in da je obsegala zares vse Slovence, namreč tudi one, ki se sedaj na Hrvaškem posrbujejo; — in da se naš cesar še vedno gospodarja te „slovenske krajine“ imenuje. In ker je zares v interesu države in dinastije, če se ponovi, in če je živa potreba in želja „krajinskega ljudstva“ (Slovencev), da se jim „slovenska krajina“ nazaj dá, — ali so res potem meje čisto po nesmislu in po nepotrebi raznim močnikom in srednjoveškim vitežom na ljubo iz slovenske dežele izrezanih provincij (Koroške, Kranjske, Štajarske, Goriške) — tako svete in nedotakljive, da bi se ne smele prekoračiti?!

In tistim, katerim je hrvaško starčevičevstvo nerazumljivo, podajem tu ključ za rešitev te uganjke:

Če Hrvat vidi, da je Varaždinec — Hrvat, akoravno govori bolj slovenski, nego srbohrvatski, mora naravno sklepati, da so tudi Štajarci in Kranjci prav za prav Hrvatje, saj govoré kakor Hrvatje (?) ob Štajarski meji. In če vidi, da Srbi ne govoré drugače, kakor se govori v Slavoniji ali Dalmaciji, mora sklepati, da so tudi Srbi le Hrvatje. Ako vzameta Hrvat pa Slovenec in Srb vsak svojo žlahto, potem Hrvat ne ostane nič, potem Hrvata ni več (razumeje se, da tu ne govorim politično, ampak narodnostno).

Jasno je, da imajo Srbi bolj prav, če trdijo, da Hrvaškega naroda ni, kakor Hrvatje, ki nasprotno trdé. Srbi tudi nas Slovencev ne zanikujejo, ampak nasprotno trdé, da je severo-zapadni del Hrvaške slovensk, kar je čisto resnično. Starčevičevstvo stoji na dveh stoléh, na srbskem in slovenskem, ako mu ta dva izpodmakneta stolova, mora pasti na tla. Očita se starčevičevstvu, da je jugoslovanski ideji sovražno; jaz pa nasprotno trdim, da je ravno ideja Starčevićeve najbolj jugoslovanska. Najbolje se namreč južni Slovani združijo, ako se zlijejo v en narod. Hrvaški teritorij je pa ravno tista zemlja, v kateri se že od nekdanj srbsko in slovensko pleme v onega zlivata. Tega starčevičevci se ve da ne priznavajo, a godi se vendar, in ko bi se ne godilo, to je, ko bi si bila oba plemena (slovenski in srbski) tako sovražna ali odbijajoča se, da bi bilo to bližanje in zlivanje obeh plemen v enega nemogoče, potem Starčevićeve ideja nikdar ne bi bila tal našla, niti katere prihodnosti imela. To je istina, ako se zlijeta srbsko in slovensko pleme v enega, potem smo vsi Hrvatje, to je toliko jim vtisnemo slovenskega značaja, da postanejo iz Srbov — Hrvatje, ne zavolj imena, ampak po značaji nam bodo nekoliko bliže, in če sem poprej trdil, da Hrvatov ni, moram to trditve v toliko modificirati, da so se vsakako Srbi v Hrvaški po krvni in družbini dotiki s slovenskim plemenom nekoliko predrugačili in nam približali; da tudi razlika vere nekoliko običajev spremeni, je jasno; kar vse pa trditve ne more ovreči, da Hrvatov prav za prav ni.

Ako vzame pa Srb Slovenko za ženo, imela bodeta otroke po značaji — Hrvate. Hrvat je rojen sin jugoslovanske ideje, on je nastal iz dotike slovenskega s srbskim plemenom. Zato je Hrvaška edino sposobna, združiti nas z drugimi Jugoslovani. Zagreb je meja med Srbskim in Slovenskim plemenom, zato je tudi naravno središče obeh. Hrvatje še ne vedó, da le to Zagrebu tisto važnost daje, ki jo ima. Dvoje je na slavskem jugu mogoče: ali prevladajo Srbi ali pa Hrvatje. Srbi so čisto pleme, oni gorijo le za „veliko Srbijo“; ako oni prevladajo, združili bi vse srbske kraje, tudi bi anektirali čisto srbske dele Hrvaškega, za druge Jugoslovane pa bi se malo brigali, najmanj za nas Slovence. V tem slučaju bi morali mi vzhodne Slovence do Zagreba in Varaždina od Hrvatov

nazaj tirjati, in organizirati se kot samostalen narod. To bi bil finis Croatiae in starčevičevske ideje. Ako prevladajo pa Hrvatje, nadaljeval se bo že davno pričetni proces združenja srbskega in slovenskega plemena tako dolgo, da postanemo vsi Hrvatje, to je, en narod, ki ne bo prav srbskega, ne prav slovenskega značaja, ampak neka sreda med obema, kar so ravno Hrvatje. Ali se bomo tudi Hrvate imenovali, kakor bi starčevičevci radi, ali drugače, na tem ni nič ležeče. — Razvidno je toraj, da Hrvaška s Starčevićevo idejo stoji in pade.

Mi, ki vemo, da smo preslabi, obdržati se sami zá-se, tudi z naraščanjem vzhodnih Slovencev iz Hrvaškega, — moramo biti za prevlado Hrvatov, ker le oni kot naši bližnji žlahtniki imajo voljo, misliti tudi na nas, saj jim brez naše pomoči niti obstanka ni. Mi nimamo nič zoper to, da se zlijemo s srbskim plemenom v enega, in da si podamo s Srbi v Zagrebu roke; — pa to se nam ne zdi prav, da se proces združenja obeh elementov ne prepusti naravnemu razvitku, ampak da se srbsčina na škodo slovenščine umetno in oficijelno podpira, slovenščina pa popolnem zanemarja in svoji naravni moči prepušča, kakor se godi na Hrvaškem. Mi Slovenci pa bi tudi morali malo bolj za naše brate na Hrvaškem brigati se, in jih vsaj z našo literaturo seznaniti. Družba sv. Mohora bi tam dosti bralcev našla. Radi se združimo z Jugoslovani, če treba, tudi v en narod, toda le nobene sile ne! H—p.

Slovstvene stvari.

„Skutnik = skupnik.“

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Ta popis dopolnjuje z mičnimi dodatki gosp. Lepstanskega prvo razlago, ki bodi tu ponovljena: „Beseda skutnik je zlo v navadi v Semču, po Črnomelj-ski in Metliški okolici. „Skutnik“*) pravijo takemu fantu, ki ga kaki zakonski stariši, kateri svojih otrok nimajo, za svojega sina vzamejo, in mu svoje posestvo ali kmetijo v last dajo in ga oženijo, naj bo že fant njihove rodovine ali ne.“ —

Po mojega poroka besedah: „večjidel“, „včasih“, praviloma sodiš lahko, da se stvar ne godi vselej do zobca tako. Kakor ne predajajo stariši svojega imetka lastni deci vselej z enakimi pogoji, tako ni skupnikom.

Kar se tiče latinskega imena „filius adoptivus“, povedal sem že l. 1853 (na str. 323) z drugimi besedami, da „skutnik = skupnik“ ni pravi „filius adoptivus“ (Adoptivsohn, Wahlkind, „vsinovljenec“ ali „posinovljenec“ po avstrijskem „občnem državljskem zakoniku“ §§. 179—185); kajti naši ljudje se ne drže §a 180., ki veléva, da morajo biti „vsinovniki“ (Wahlväter) ali „vsinovnice“ (Wahlmütter) čez petdeset let stari, a vsinovljeni otrok najmanj osemnajst let mlaji od svojih „vsinovnikov“ (Wahlletern). — Tako tudi naši ljudje ne zahtevajo, da bi dobil „skutnik = skupnik“ po §. 182 novega očeta (vsinovnika) priimek, t. j. pridevek ali nove matere (vsinovnice) „rodovinski priimek“ (Geschlechtsname der Wahlmutter) itd. A to je po §. 182 (prim. §. 184) pravega sinovljenja neobhodni pogoj.

*) ali pa „skupnik“, (kakor vemo zdaj za trdno); pod „skutnikom“ se razumeva tudi „skütnik“, zato ker je v književnem jeziku ü = u. Pis.